

RADOSŁAW MUSZKIETA

**ZWIĄZKI CZYNNOŚCI KONTROLNO-OCENIAJĄCYCH
I STYLÓW KIEROWANIA
Z PROCESEM DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZYM
U NAUCZYCIELI WYCHOWANIA FIZYCZNEGO**

**(Relations of controlling and assessing activities
and management styles and the didactic
and educational process in physical education teachers)**

Zakład Metodyki Wychowania Fizycznego, AWF w Poznaniu

Słowa kluczowe: ocenianie, style kierowania, nauczyciel wychowania fizycznego.

Key words: assessment, management styles, physical education teacher.

Prawidłowe i rzetelne realizowanie czynności ewaluacyjnych przez nauczycieli jest warunkowane przez wiele różnych czynników. Celem pracy była więc próba określenia zależności występujących między wybranymi elementami czynności kontrolno-oceniających a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u nauczycieli wychowania fizycznego.

Badaniom poddano nauczycieli wychowania fizycznego (kobiety – N=282; mężczyźni – N=298) z pełnymi kwalifikacjami zawodowymi, pracujących w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadpodstawowych w Poznaniu (N=204), Wrocławiu (N=171) i Łodzi (N=205). Ogółem przebadano za pomocą kwestionariusza ankiety 580 nauczycieli w latach 2000 i 2001.

Na podstawie analizy wyników badań stwierdzono istotny wpływ reprezentowanego przez nauczyciela wychowania fizycznego stylu kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym na wybrane komponenty oceniania osiągnięć uczniów.

Correct and solid performance of evaluation activities by teachers is determined by many various factors. The aim of the study was an attempt to specify the relations between selected elements of controlling and assessing activities and styles of management of didactic and educational process in physical education teachers.

The study covered physical education teachers (women – N=282; men – N=298) with full professional qualifications, working in primary, secondary and post-primary schools in Poznań

(N=204), Wrocław (N=171) and Łódź (N=205). In total 580 teachers were studied using a questionnaire in 2000 and 2001.

On the basis of the analysis of the results of the study a significant effect of the style of management of didactic and educational process represented by a physical education teacher on selected components of assessing students' achievements was found.

WSTĘP

Zagadnienie oceniania osiągnięć uczniów należy do najgoręcej dyskutowanych we współczesnej dydaktyce. W autorytarnych systemach dydaktycznych przecenia się rolę oceniania i nadużywa go, wykorzystując przekazywanie informacji o osiągnięciach lub częściej – braku osiągnięć uczniów, do podniesienia autorytetu nauczyciela i zwiększenia jego władzy. W humanistycznych systemach dydaktycznych poszerza się zakres oceny osiągnięć do „oceniania całego ucznia” jako niepodzielnej i oryginalnej postaci, a zarazem wzbrania się przed normowaniem wymagań, które mogłoby ulokować szkołę, dość zbiurokratyzowaną instytucję, ponad żywym i wrażliwym młodym człowiekiem [3].

Kontrolowanie i ocenianie osiągnięć uczniów to integralna część procesu nauczania i uczenia się, oparta na wielu czynnościach i działaniach nauczycielskich, ukierunkowanych na rozwój kariery ucznia. U. Supińska i M. Kubler [4] uznały, że nauczycielskie czynności kontrolno-oceniające powinny się zawierać w następującej koncepcji działania: 1) analiza zadań ogólnych szkoły; 2) analiza i synteza celów edukacyjnych, zadań szkoły, treści programowych; 3) szczegółowa analiza szkolnego systemu oceniania; 4) dokonanie diagnozy osobniczej, grupowej i środowiskowej; 5) opracowanie autorskiego programu lub planu pracy; 6) sformułowanie zadań kontrolno-oceniających; 7) opracowanie systemu oceny z wychowania fizycznego zgodnie z wymogami szkolnego systemu; 8) udostępnianie koncepcji oceniania z wychowania fizycznego uczniom na początku roku szkolnego; 9) stworzenie uczniom i rodzicom możliwości negocjacji i akceptacji systemu oceniania. Proponowany model oceny szkolnej nie rozwiąże dylematów związanych z kontrolą i oceną w szkolnym wychowaniu fizycznym, może jednak ułatwić nauczycielom konstruowanie własnych koncepcji, które powinny być elastyczne, konkretne, klarowne i modyfikowalne [4].

W teorii organizacji i zarządzania wyróżnia się trzy główne **style kierowania**, które mogą mieć swoje odzwierciedlenie w procesie kontrolowania i oceniania procesu dydaktyczno-wychowawczego [1, 2]: styl autorytarny (autokratyczny, dyrektywny), styl integratywny (demokratyczny, partycypacyjny) i styl liberalny.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, jakim stylem kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym, w tym procesem kontrolowania i oceniania, powinien charakteryzować się nauczyciel. Z pedagogicznego punktu widzenia najbardziej adekwatnym stylem byłby styl integratywny. Nauczyciele o tym typie kierowania mogą spełnić wiele istotnych celów edukacyjnych, zgodnych ze współczesnym systemem edukacji dzieci i młodzieży w Polsce.

Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie opracował na wstępie wprowadzenia reformy systemu edukacji w Polsce „Program TERM” pod nazwą „Kierowanie zmianą”, w którym to programie zamieszczono typy pracy nauczycieli. Wyróżniono w niniejszym dokumencie trzy typy pracy:

1. Typ adaptacyjny (adaptator) – to nauczyciel, który w sytuacji zmiany dąży do tego, żeby było lepiej; jest zdyscyplinowany, akceptuje przedstawione założenia problemu, tworzy hierarchię celów, jest precyzyjny, godny zaufania, można na nim polegać. Zachowania adaptatorów można łatwiej przewidzieć i są one bardziej stabilne. Jako kierownicy są dobrzy w zarządzaniu finansami. Potrafią dobrze organizować czas i planować. Potrafią znaleźć ścieżki wiodące do celu. Koncentrują swoją działalność na rozwijaniu istniejących struktur, dążąc do ich ulepszonych działania.

2. Typ innowacyjny (innowator) – dąży do tego, żeby było inaczej; spostrzegany jest jako niezdiscyplinowany, trudny do kierowania, ma dużą wyobraźnię, tworzy własne wizje, często kwestionuje cele i sposób wprowadzania zmiany. Innowatorzy zwykle są zwolennikami radykalnych zmian. Niekorzystne może być to, że mają tendencje do wprowadzania zmian tylko po to, żeby zobaczyć co się stanie, stwarzając niepotrzebne ryzyko. Mają skłonności do działań niezorganizowanych oraz podejmowania wielu zadań jednocześnie i niekończenia żadnych. Przez to są mniej efektywni w swoich działaniach.

3. Typ umiarkowany (umiarkowany) – to nauczyciele, których wyniki mieszczą się w środku skali, wokół średniej, tworzą kategorię tzw. Umiarkowanych Adaptatorów, przejawiających preferencje zbliżone do stylu adaptacyjnego czy Umiarkowanych Innowatorów, przejawiających preferencje zbliżone do stylu innowacyjnego. Pełnią rolę swoistego „pomostu” pomiędzy kategoriami skrajnymi: Innowatorami i Adaptatorami. W organizacjach są to bardzo przydatni ludzie. W naturalny sposób potrafią dostrzegać różne punkty widzenia, działać jako pośrednicy w komunikacji pomiędzy skrajnymi grupami, grać rolę mediatorów w rozwiązywaniu konfliktów.

Prawidłowe i rzetelne realizowanie czynności ewaluacyjnych przez nauczycieli jest uwarunkowane przez wiele różnych czynników. Celem pracy była więc próba podjęcia określenia zależności występujących między wybranymi elementami czynności kontrolno-oceniających a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u nauczycieli wychowania fizycznego.

MATERIAŁ I METODA BADAŃ

Badaniom poddano nauczycieli wychowania fizycznego (kobiety – N=282; mężczyźni – N=298) z pełnymi kwalifikacjami zawodowymi, pracujących w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadpodstawowych w Poznaniu (N=204), Wrocławiu (N=171) i Łodzi (N=205). Ogółem przebadano 580 nauczycieli w latach 2000 i 2001. Średni wiek badanych wynosił około 35 lat, w tym średnia wieku kobiet była wyższa i wynosiła 36,4, a mężczyźni 33,3 lat. Największy odsetek stanowili nauczyciele w wieku 31-45 lat (49,5% ogółu badanych).

ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ

Tabela 1. Związki zachodzące między czynnikami diagnozy pedagogicznej a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli [%]
Table 1. Relations between factors of pedagogical diagnosis and styles of managing of didactic and educational process in the studied teachers [%]

Style kierowania procesem	N	Czynniki diagnozy pedagogicznej										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Adaptacyjny	234	94,0	94,0	67,5	86,3	33,3	86,3	87,2	78,6	33,3	79,5	21,4
Innowacyjny	52	88,5	84,6	61,5	73,1	23,1	59,6	78,8	53,8	32,7	53,8	13,5
Umiarkowany	294	94,6	91,8	61,6	74,1	40,8	84,0	83,0	73,1	20,4	79,3	17,7
Test niezależności χ^2	$\chi^2 = 20,61$ V Cramera = 0,133											

Czynniki diagnozy: 1 – sprawność fizyczna; 2 – umiejętności ruchowe; 3 – zdrowie; 4 – zachowania; 5 – stosunki w klasie; 6 – wiadomości; 7 – postawy uczniów; 8 – rozwój fizyczny; 9 – sytuacja rodzinna; 10 – zainteresowania; 11 – inne.

Stosowanie wybranych czynników diagnozy pedagogicznej z wychowania fizycznego nie jest zależne od stylu kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym przez badanych nauczycieli (p. tab. 1). Badani nauczyciele wychowania fizycznego diagnozują przede wszystkim: sprawność fizyczną, umiejętności ruchowe, postawy uczniów, wiadomości, zachowania, zainteresowania i rozwój fizyczny uczniów. Wszystkie wyżej wymienione elementy wchodzi w skład diagnozy osobniczej. Mniej istotne w zdobywaniu informacji o uczniach są stosunki panujące w klasie (diagnoza grupowa) i sytuacja rodzinna (diagnoza środowiskowa i osobnicza).

Nie stwierdzono istotnych zależności między stosowanymi przedmiotami kontroli i oceny ucznia z wychowania fizycznego a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli. Analizując wyniki badań zawarte w tabeli 2 zaobserwowano, że najczęściej podlegają ocenie u nauczycieli wychowania fizycznego: umiejętności ruchowe, sprawność fizyczna, zaangażowanie (z wyjątkiem stylu umiarkowanego), aktywność na lekcji, noszenie stroju sportowego oraz udział w zawodach na różnych szczeblach rozgrywek. Najmniejsze znaczenie w ocenianiu osiągnięć uczniów mają: rozwój fizyczny i zdrowie oraz umiejętności utylitarne.

Tabela 2. Związki zachodzące między stosowanymi przedmiotami kontroli i oceny ucznia z wychowania fizycznego a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli [%]

Table 2. Relations between used objects of control and assessment of a students in physical education and styles of managing of didactic and educational process in the studied teachers [%]

Style kierowania procesem	N	Przedmioty kontroli i oceny ucznia z wf												
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Adaptacyjny	234	99,2	37,6	54,7	87,6	35,9	62,8	55,6	79,1	89,3	66,7	66,7	78,6	81,2
Innowacyjny	52	88,5	23,1	38,5	86,5	23,1	34,6	71,1	82,7	75,0	46,2	59,6	75,0	69,2
Umiarkowany	294	95,9	38,4	55,1	84,7	32,7	58,5	32,1	40,8	79,3	58,5	60,9	74,1	69,0
Test niezależności χ^2	$\chi^2 = 17,91$ V Cramera = 0,125													

Przedmioty oceny i kontroli: 1 – umiejętności ruchowe; 2 – umiejętności utylitarne; 3 – umiejętności organizacyjne; 4 – sprawność fizyczna; 5 – rozwój fizyczny i zdrowie; 6 – wiadomości; 7 – zachowanie; 8 – zaangażowanie; 9 – aktywność na lekcji; 10 – frekwencja; 11 – aktywność pozalekcyjna; 12 – udział w zawodach; 13 – noszenie stroju.

Tabela 3. Związki zachodzące między uwzględnianiem predyspozycji i cech uczniów przy ocenianiu ich osiągnięć a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli [%]

Table 3. Relations between considering predisposition and features of students in assessing their achievements and styles of managing of didactic and educational process in the studied teachers [%]

Style kierowania procesem	N	Uwzględnianie w ocenianiu predyspozycji i cech ucznia														
		fizyczne			psychiczne			emocjonalne			intelektualne			motoryczne		
		1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Adaptacyjny	234	92,3	6,8	0,9	41,0	45,3	13,7	47,0	39,3	13,7	41,9	36,8	21,4	84,6	12,0	3,4
Innowacyjny	52	84,6	11,5	3,8	36,5	59,6	3,8	34,6	34,6	30,8	38,5	30,8	30,8	69,2	23,1	7,7
Umiarkowany	294	92,9	6,1	1,0	34,7	52,0	13,3	31,3	46,6	22,1	36,4	39,5	24,1	88,1	6,8	5,1
Test niezależności χ^2	$\chi^2 = 5,54$ VCramera=0,069			$\chi^2 = 7,13$ VCramera=0,078			$\chi^2 = 19,62^{**}$ VCramera=0,130			$\chi^2 = 3,64$ VCramera=0,056			$\chi^2 = 16,09^{**}$ VCramera=0,118			

Uwzględnianie w ocenianiu predyspozycji uczniów: 1 – TAK; 2 – CZASAMI; 3 – NIE.

Styl kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym badanych nauczycieli ma wpływ na uwzględnianie przez nich predyspozycji i cech emocjonalnych i motorycznych w ocenianiu osiągnięć szkolnych. Uwzględnianie predyspozycji fizycznych,

psychicznych i intelektualnych uczniów nie jest istotnie uzależnione od nauczycielskiego stylu kierowania procesem (p. tab. 3). Predyspozycje emocjonalne są respektowane przy ocenianiu uczniów przede wszystkim przez nauczycieli o stylu adaptacyjnym (tak – 47%; czasami – 36,8%) i umiarkowanym (tak – 31,3%; czasami – 46,6%). Prawie 31% nauczycieli charakteryzujących się stylem innowacyjnym nie bierze pod uwagę przy ocenianiu uczniów ich predyspozycji emocjonalnych. Cechy motoryczne uwzględniają przy stawianiu ocen także głównie adaptatorzy (tak – 84,6%; czasami – 12%) i nauczyciele umiarkowani (tak – 88,1%; czasami – 6,8%). Mniej korzystne działania stwierdzono w tym komponentie u innowatorów (tak – 69,2%; czasami – 23,1%; nie – 7,7%).

Badani nauczyciele wszystkich trzech stylów uwzględniają w ewaluacji szkolnej predyspozycje i cechy fizyczne uczniów (**Tak:** 92,3% – adaptacyjny; 84,6% – innowacyjny; 92,9% – umiarkowany) oraz w mniejszym, ale zadowalającym zakresie predyspozycje psychiczne (**Tak:** 41% – adaptacyjny; 36,5% – innowacyjny; 34,7% – umiarkowany. **Czasami:** 45,3% – adaptacyjny; 59,6% – innowacyjny; 52% – umiarkowany) i niezadowalającym – intelektualne (**Tak:** 41,9% – adaptacyjny; 38,5% – innowacyjny; 36,4% – umiarkowany. **Czasami:** 36,8% – adaptacyjny; 30,8% – innowacyjny; 39,5% – umiarkowany).

Tabela 4. Związki zachodzące między wyposażaniem uczniów w umiejętności samooceny i samokontroli osiągnięć z wychowania fizycznego a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli [%]

Table 4. Relations between equipping students in abilities of self-assessment and self-control of achievements in physical education and styles of managing of didactic and educational process in the studied teachers [%]

Style kierowania procesem	N	Nauczanie samooceny i samokontroli uczniów z wf			
		Często	Czasami	Przy wybranych dyscyplinach	Wcale
Adaptacyjny	234	35,9	33,3	29,1	1,7
Innowacyjny	52	21,2	46,2	25,0	7,7
Umiarkowany	294	28,9	41,5	23,5	6,1
Test niezależności χ^2		$\chi^2 = 15,50^*$ V Cramera = 0,116			

Związki zachodzące między wyposażaniem uczniów w umiejętności samooceny i samokontroli osiągnięć z wychowania fizycznego a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli są istotne statystycznie. Przyjęto założenie, że nauczyciele charakteryzujący się nowatorskim działaniem będą często wykorzystywali i stosowali w praktyce szkolnej samoocenę i samokontrolę uczniów. Niestety wypadli oni najslabiej w omawianym problemie. Tylko 21,2% innowatorów, przy 28,9% umiarkowanych i 35,9% adaptatorów, stosuje często i systematycznie sa-

moocenę i samokontrolę osiągnięć uczniowskich. Uznać należy, że jeżeli 46,2% nauczycieli o stylu innowacyjnym czasami wdraża samoocenę uczniów, co stanowi w tej kategorii najwyższy odsetek, to niestety 7,7% wcale nie korzysta z tej możliwości rozwoju uczniów (p. tab. 4).

Tabela 5. Związki zachodzące między stosowaniem samooceny osiągnięć przez uczniów z wychowania fizycznego a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli [%]

Table 5. Relations between the use of self-assessment of achievements by students in physical education and styles of managing of didactic and educational process in the studied teachers [%]

Style kierowania procesem	N	Stosowanie samooceny przez uczniów z wf w zakresie:														
		sprawności fizycznej			umiejętności			wiadomości			rozwoju fizycznego			postaw		
		1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Adaptacyjny	234	63,2	9,4	27,4	65,0	8,5	26,5	25,6	24,8	49,6	35,9	27,4	36,8	53,0	13,7	33,3
Innowacyjny	52	57,7	23,1	19,2	34,6	30,8	34,6	21,2	50,0	28,8	34,6	46,2	19,2	36,5	34,6	28,8
Umiarkowany	294	61,2	12,9	25,9	58,5	12,2	29,3	24,5	33,0	42,5	24,5	35,4	40,1	46,6	16,3	37,1
Test niezależności χ^2		$\chi^2 = 7,86$ VCramera=0,082			$\chi^2 = 24,67^{**}$ VCramera=0,146			$\chi^2 = 14,13^{**}$ VCramera=0,110			$\chi^2 = 16,77^{**}$ VCramera=0,120			$\chi^2 = 14,99^{**}$ VCramera=0,114		

Stosowanie samooceny przez uczniów: 1 – TAK; 2 – NIE; 3 – CZASAMI.

Stwierdzono istotną zależność występującą między stylem kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym przez badanych nauczycieli a stosowaniem przez nich samooceny osiągnięć uczniów w zakresie umiejętności ruchowych, wiadomości, rozwoju fizycznego oraz postaw i zachowań. Najwyższe odsetki badanych nauczycieli o stylu innowacyjnym nie stosują samooceny uczniów w wyżej wymienionych działach: sprawności fizycznej (23,1%), umiejętności ruchowych (30,8%), wiadomości (50%), rozwoju fizycznego (46,2%) i postaw (34,6%). Nauczyciele charakteryzujący się stylem adaptacyjnym, w przeciwieństwie do innowatorów, najczęściej stosują samoocenę we wszystkich omawianych komponentach. Nauczyciele umiarkowani – stosujący i nie stosujący samooceny uczniów z wychowania fizycznego, osiągnęli wartości pomiędzy dwoma skrajnymi stylami – adaptacyjnym i innowacyjnym (p. tab. 5).

Uwzględnianie przez badanych nauczycieli samooceny uczniów przy wystawianiu oceny semestralnej lub rocznej istotnie zależy od reprezentowanego stylu kierowania procesem edukacyjnym. Najczęściej biorą pod uwagę samoocenę uczniów w ustalaniu oceny końcowej nauczyciele o stylu adaptacyjnym (zdecydowanie tak – 4,3%; tak – 45,3%, czasami – 35,9%) i umiarkowanym (zdecydowanie tak – 4,1%; tak – 38,1%, czasami – 37,4%). Znacząco odступują od nich nauczyciele innowatorzy w przypadku, których aż 23,1% nie uwzględnia propozycji uczniów, ich samooceny, przy typowaniu ostatecznej noty szkolnej (p. tab. 6).

Tabela 6. Związki zachodzące między uwzględnianiem samooceny ucznia przy wystawianiu oceny semestralnej (rocznej) a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli [%]

Table 6. Relations between considering student's self-assessment in giving a semester (year) mark and styles of managing of didactic and educational process in the studied teachers [%]

Style kierowania procesem	N	Uwzględnianie samooceny uczniów przy ocenie semestralnej				
		Zdecydowanie tak	Tak	Czasami	Rzadko	Nie
Adaptacyjny	234	4,3	45,3	35,9	11,1	3,4
Innowacyjny	52	7,7	28,8	28,8	11,5	23,1
Umiarkowany	294	4,1	38,1	37,4	12,2	8,2
Test niezależności χ^2		$\chi^2 = 27,81^{**}$ V Cramera = 0,155				

Tabela 7. Związki zachodzące między opinią nauczycieli nt. pozytywnych zmian w systemie i sposobie oceniania w polskiej szkole a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli [%]

Table 7. Relations between the opinion of teachers in positive changes in the system and manner of assessing in the Polish school and styles of managing of didactic and educational process in the studied teachers [%]

Style kierowania procesem	N	Czy wprowadzona reforma edukacji w Polsce zmieniła system i sposób oceniania ucznia w szkole?				
		Tak	Niewiele	Być może w przyszłości	Nie wiem	Wcale
Adaptacyjny	234	12,8	35,0	40,2	6,0	6,0
Innowacyjny	52	21,2	17,3	36,5	17,3	7,7
Umiarkowany	294	20,7	21,8	47,6	4,4	5,4
Test niezależności χ^2		$\chi^2 = 30,11^{**}$ V Cramera = 0,161				

O opinii nauczycieli na temat zmian w systemie i sposobie oceniania w szkole po wdrożeniu reformy edukacji decyduje w znaczący sposób styl kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym. Najwyższe wartości procentowe w dwóch skrajnych kategoriach odpowiedzi uzyskali nauczyciele nowatorzy (tak – 21,2%; wcale – 7,7%). Największy odsetek tej grupy osób zaobserwowano również wśród nauczycieli, którzy nie mają wyrobionego własnego zdania na omawiany problem (nie wiem – 17,3%). Optymizm przyszłościowy – perspektywicznych pozytywnych zmian edukacyjnych – przemawia przez 47,6% nauczycieli umiarkowanych i 40,2% nauczycieli adaptatorów. Aż 35% adaptatorów i 21,8% nauczycieli umiarkowanych stwierdziło, że zmiany w systemie i sposobach oceniania wniesione wraz z reformą edukacji niewiele poprawiły i są prawie niezauważalne (p. tab. 7).

Tabela 8. Związki zachodzące między opinią nauczycieli nt. czynności kontrolno-oceniających jako najtrudniejszych czynności nauczycielskich w procesie kształcenia i wychowania a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli [%]

Table 8. Relations between the opinion of teachers on controlling and assessing activities as the most difficult teacher activities in the process of education and styles of managing of didactic and educational process in the studied teachers [%]

Style kierowania procesem	N	Czy kontrolowanie i ocenianie jest jedną z najtrudniejszych czynności nauczyciela w procesie kształcenia i wychowania?					
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Średniej trudności	Raczej nie	Nie	Nie wiem
Adaptacyjny	234	20,5	35,9	15,4	10,3	16,2	1,7
Innowacyjny	52	32,7	23,1	23,1	3,8	13,5	3,8
Umiarkowany	294	19,7	44,9	17,7	10,9	6,8	0
Test niezależności χ^2		$\chi^2 = 32,51^{**}$ V Cramera = 0,167					

Opinia nauczycieli wychowania fizycznego dotycząca określenia stopnia trudności czynności kontrolno-oceniających w procesie kształcenia i wychowania jest istotnie zależna od stylu kierowania tym procesem. Ponad 32% nauczycieli innowatorów stwierdziło, że czynności kontrolno-oceniające stosowane w praktyce edukacyjnej przez nauczycieli są zdecydowanie jednymi z najtrudniejszych działań szkolnych. 44,9% nauczycieli o stylu umiarkowanym uznało te czynności za trudne. Od 15,4% (styl adaptacyjny) do 23,1% (styl innowacyjny) badanych określiło, że działania oceniające stanowią dla nauczycieli średni stopień trudności. Załatwie dla 6,8% umiarkowanych, 13,5% innowatorów i 16,2% adaptatorów czynności kontrolno-oceniające są łatwe do realizacji w szkole (p. tab. 8).

Tabela 9. Związki zachodzące między opinią nauczycieli nt. określenia stopnia realizacji celów edukacyjnych za pomocą przeprowadzonych procedur oceniania osiągnięć uczniów a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli [%]

Table 9. Relations between the opinion of teachers on specifying the degree of performance of educational aims using procedures of assessment of students' achievements and styles of managing of didactic and educational process in the studied teachers [%]

Style kierowania procesem	N	Czy stopień realizacji celów edukacyjnych jest Pan/i w stanie określić za pomocą przeprowadzanych procedur oceniania osiągnięć uczniów?				
		Zdecydowanie tak	Raczej tak	Przeciętnie	Raczej nie	Nie
Adaptacyjny	234	10,3	70,1	16,2	1,7	1,7
Innowacyjny	52	5,8	48,1	38,5	3,8	3,8
Umiarkowany	294	4,1	72,1	21,8	2,0	0
Test niezależności χ^2		$\chi^2 = 30,34^{**}$ V Cramera = 0,162				

Zaobserwowano istotne związki zachodzące między opinią nauczycieli na temat określenia stopnia realizacji celów edukacyjnych za pomocą stosowanych procedur oceniania osiągnięć uczniów a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli. Nauczyciele o stylu adaptacyjnym i umiarkowanym sprawniej i efektywniej niż innowatorzy określają stopień realizacji celów edukacyjnych za pomocą znanych i stosowanych metod i sposobów oceniania osiągnięć uczniów (styl adaptacyjny: zdecydowanie tak – 10,3%, raczej tak – 70,1%; styl umiarkowany: zdecydowanie tak – 4,1%, raczej tak – 72,1%). 38,5% nowatorów określiło swoje kompetencje jako przeciętne, a 7,6% jako bardzo słabe (raczej nie – 3,8%) i słabe (nie – 3,8%). Umiejętności określenia stopnia osiągania założonych celów edukacyjnych za pomocą znanych i stosowanych procedur oraz metod oceniania można uznać za zadowalające, szczególnie u nauczycieli o stylu adaptacyjnym i umiarkowanym (p. tab. 9).

Tabela 10. Związki zachodzące między samooceną wykonywania przez nauczycieli czynności kontrolno-oceniających a stylami kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym u badanych nauczycieli [%]

Table 10. Relations between teachers' self-assessment of performing controlling and assessing activities and styles of managing of didactic and educational process in the studied teachers [%]

Style kierowania procesem	N	Samoocena wykonywania czynności kontrolno-oceniających przez nauczycieli				
		Bardzo dobrze	Dobrze	Przeciętnie	Słabo	Bardzo słabo
Adaptacyjny	234	10,3	75,2	13,7	0,9	0
Innowacyjny	52	7,7	61,5	26,9	0	3,8
Umiarkowany	294	5,4	74,8	19,7	0	0
Test niezależności χ^2	$\chi^2 = 33,65^{**}$ V Cramera = 0,170					

Styl kierowania procesem edukacyjnym ma istotny wpływ na samoocenę wykonywania przez nauczycieli czynności kontrolno-oceniających. Bardzo wysoko ocenili swoje kompetencje ewaluacyjne nauczyciele charakteryzujący się stylem adaptacyjnym (bardzo dobrze – 10,3%, dobrze – 75,2%) i umiarkowanym (bardzo dobrze – 5,4%, dobrze – 74,8%). Niska samoocena innowatorów jest zaskakująca, szczególnie dane wskazujące na 26,9% osób o przeciętnych umiejętnościach kontrolno-oceniających i 3,8% o bardzo słabych kompetencjach tego obszaru edukacyjnego (p. tab. 10).

WNIOSKI

Czynności kontrolno-oceniające są działaniami nauczyciela, które kończą proces nauczania i uczenia się. Właśnie te czynności wymagają od nauczycieli znakomitych kompetencji zawodowych. Trudno jednak jednoznacznie wskazać na czynniki, które

mają bardziej lub mniej znaczący wpływ na prawidłową realizację czynności ewaluacyjnych. Bezsprzecznie działania monitorowania osiągnięć uczniów są w bardzo dużej mierze zależne od czynników związanych bezpośrednio z nauczycielem, tj. z jego przygotowaniem pedagogicznym, psychologicznym, metodycznym i organizacyjnym, a w szczególności z indywidualnymi cechami osobowościowymi. Wydaje się więc, że styl pracy i kierowania grupą, w tym procesem dydaktyczno-wychowawczym mogą mieć znaczenie w lepszym, trafniejszym, sprawiedliwszym i rozwojowym ocenianiu osiągnięć każdego ucznia.

Na podstawie przeprowadzonej analizy wyników badań stwierdzono, że:

1. Najczęściej podlegają ocenie przez nauczycieli wychowania fizycznego: umiejętności ruchowe, sprawność fizyczna, zaangażowanie (z wyjątkiem stylu umiarkowanego), aktywność na lekcji, noszenie stroju sportowego oraz udział w zawodach na różnych szczeblach rozgrywek. Najmniejsze znaczenie w ocenianiu osiągnięć uczniów mają: rozwój fizyczny i zdrowie oraz umiejętności utylitarne.
2. Styl kierowania procesem dydaktyczno-wychowawczym badanych nauczycieli ma wpływ na uwzględnianie przez nich predyspozycji oraz cech emocjonalnych i motorycznych w ocenianiu osiągnięć szkolnych. Uwzględnianie predyspozycji fizycznych, psychicznych i intelektualnych uczniów nie jest istotnie uzależnione od nauczycielskiego stylu kierowania procesem.
3. Nauczyciele o stylu innowacyjnym nie stosują samooceny uczniów w działach: sprawności fizycznej, umiejętności ruchowych, wiadomości, rozwoju fizycznego i postaw. Nauczyciele charakteryzujący się stylem adaptacyjnym, w przeciwieństwie do innowatorów, najczęściej stosują samoocenę we wszystkich omawianych komponentach. Najczęściej biorą pod uwagę samoocenę uczniów w ustalaniu oceny końcowej nauczyciele o stylu adaptacyjnym i umiarkowanym.
4. Nauczyciele innowatorzy zdecydowanie lepiej ocenili wdrożoną reformę systemu edukacji w zakresie kontrolowania i oceniania niż nauczyciele charakteryzujący się stylem adaptacyjnym i umiarkowanym. Wydaje się, że reforma systemu edukacji daje szansę na lepszą efektywność działania nauczycielom kreatywnym.
5. Bardzo wysoko ocenili swoje kompetencje ewaluacyjne nauczyciele charakteryzujący się stylem adaptacyjnym i umiarkowanym. Zaskakująco niska jest samoocena innowatorów.
6. Należy permanentnie monitorować realizację czynności kontrolno-oceniających u nauczycieli różnych specjalności, w celu podnoszenia jakości pracy szkoły.

PIŚMIENNICTWO

1. Janowski A., 1974: Kierowanie wychowawcze. Maszyna toku lekcji. Wydanie II. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
2. Kwiatkowski S., 1970: Organizacyjna rola kierownika. Studium stylów zarządzania. PWN, Warszawa.
3. Niemierko B., 1999: Pomiar wyników kształcenia. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

4. Supińska U., Kubler M., 2003: Proces kontroli i oceny w wychowaniu fizycznym (model oceny wspierającej). [W:] (red.) R. Bartoszewicz, T. Koszczyk, A. Nowak, Kontrola i ocena w wychowaniu fizycznym. Wydawnictwo: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, Wrocław, s. 105-110.